

KAMU MALİYESİNİN SOSYAL TEORİSİ: DİSİPLİNLERARASI ARAYIŞLAR

Editörler

Hatice Gül Ertuğrul Kanacı
Ceyhun Gürkan - Sema Nur Tekin

HERETİK

*KAMU MALİYESİNİN SOSYAL TEORİSİ:
DİSİPLİNLERARASI ARAYIŞLAR*

Heretik Yayınları: 106 İktisat Serisi: 18

ISBN: 978-605-9436-72-4

©2022 Heretik Basın Yayın

Tüm hakları saklıdır. Yayıncı izni olmadan kısmen de olsa fotokopi, film, vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Şubat 2023, Ankara

Editörler: Hatice Gül Ertuğrul Kanacı

Ceyhun Gürkan - Sema Nur Tekin

Sayfa Düzeni ve Kapak: Ali İmren

Kapak Görseli: Latif Yılmaz

Heretik Basın Yayın ve Organizasyon Tic. Ltd. Şti.

Aziziye Mahallesi, Kuloğlu Sok. 15/2, Çankaya, Ankara

Tel: +90 (312) 418 52 00 • Faks: +90 (312) 418 50 00

Sertifika No: 41952

İnternet Sitesi: heretik.com.tr

Twitter: twitter.com/heretikyayin

Instagram: instagram.com/heretikyayin

E-mail: info@heretik.com.tr

Bizim Büro Basım Evi Yayın ve Dağ. Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Zübeyde Hanım Mah. Sedef Cad. 6/A Altındağ/Ankara

Sertifika No: 42488

İÇİNDEKİLER

Takdim	7
Hatice Gül Ertuğrul Kanacı - Ceyhun Gürkan - Sema Nur Tekin	
Bourdieu ile Kamu Tercih Teorisine ‘Karşı Ateşler’	15
Sema Nur Tekin	
Veblen ve Mali Sosyoloji	59
Hatice Gül Ertuğrul Kanacı	
Maliye Disiplininde ‘Antropoloji’ye Yer Açmak: Mali Antropoloji ya da ‘Maliye’nin Antropolojisi	101
Metehan Cömert	
Madun Vergilendirilebilir mi?	131
Erdem Seçilmiş	
Foucault’nun İktidar ve Yönetim Tarihi Analizinde Kamu Maliyesi	159
Ceyhun Gürkan	

İspanyol Habsburgu'nu Tilly'nin Mali Sosyolojisiyle Anlamak	193
Zeynep Ağdemir	
Erdemli Mallar: Truva Atı mı? Pandoranın Kutusu mu?	251
Servet Akyol - Servet Yıldırım	
Geç Neoliberal Dönemde Türkiye'de Kentsel Mekânın Finansallaşması	289
Başak Ergüder	
Vergilendirmede Neoliberal Dönüşüm: OECD Ülkeleri Bağlamında Eleştirel Ekonomi Politik Bir Değerlendirme	329
Muhammet Türkan	
Yazarların Özgeçmişleri	373

Takdim

Maliye teorisi hem kamu maliyesi disiplini içinde bir çalışma sahası hem de maliye bölümlerinde bir kürsü olarak yer almaktadır. Kamu maliyesi disiplininde bütçe, planlama, politika (*policy*) ve hukuk ile ilgili diğer çalışma sahaslarında hem genel düzeyde hem de kamu gelirleri, harcamaları ve borcu bakımından temel alt konu alanları açısından kendi bünyelerinde teorik araştırma gündemleri mevcuttur. Maliye teorisi çalışma sahasının söz konusu diğer alanlara ve çalışma konularına temel kavramsal, kuramsal çerçeveleri ve yöntemleri bir tartışma bolluğu ile çoğulluğu içinde sağladığı düşünülebilir. Ne var ki maliye teorisi dalı diğer çalışma alanlarına göre kamu maliyesinin düşünce tarihine dayanan ve diğer disiplinler ile etkileşimini gözetilen bir literatür oluşturma konusunda yetersizdir. Maliye teorisi II. Dünya Savaşı sonrasında itibaren Keynesyen maliye teorisi ile neoliberal maliye ve iktisat teorileri arasında şekillenmiştir. Keynesyen devrimin teoride ve pratikte yol açtığı değişiklikler yapıldı. Fordist birikim ve düzenleme rejimine uygun hayata geçirilen refah devleti modeli aynı zamanda teorik planda iktisadı ve kamu maliyesini analizin mikro temellerinden makro düzeye doğru taşıdı. 1970'lerin kriz ortamı ve sonrası maliye teorisinde yeniden bu mikro temellere dönüş olarak göze çarpmaktadır. Aslında henüz 1950'lerden itibaren Keynesyen devrimin yarattığı bu 'ya-

pisal' değişim hem sosyal demokrat yaklaşımlar, hem Keynesyen iktisadı ve maliyeyi neoklasik iktisada doğru taşıyan sentezci arayışlar hem de öncü neoliberal iktisat teorileri tarafından belirli bir şüphe ve eleştiri ile karşılanmıştır. Bunun ardındaki teorik temel gerekçe (devlet müdahalesi gibi sınırları çizilmeye çalışılan somut politika önerisinden ayrı olarak) marjinal devrimin izinde neoklasik iktisat tarafından tanımlanmış soyut piyasa ekonomisi kapsamında iktisadi insanının mikro düzeydeki davranış probleminden iktisadı ve maliyeyi uzaklaştırmasıdır. O günden bugüne maliye teorisi hem en genel düzeyde Keynesyen iktisat ile neoliberal iktisat gibi iki ana cephe arasında salınım göstermektedir hem bu iki ana cephenin bünyesinde birbirlerine karşıt olan kamplar dâhilinde gelişmektedir.

Dolayısıyla maliye teorisi kapsamında Keynesyen iktisada ve maliyeye verilen tepki ya iktisadın/maliyenin mikro temelleri sorunsalı dâhilinde ya da devletin müdahalesinin sınırlarını çizmek açısından şekillenmiştir. Keynesyenizme verilen tepkiler sosyal demokrat yaklaşımlardan neoliberal teorilere kadar geniş bir çeşitlilik içermektedir ve bu durum aslında Keynes'in neden maliye teorisi ve genel olarak modern maliye disiplinin kurucusu sayıldığını bir başka yönden göstermektedir. Modern maliye teorisinin Keynes tarafından başlatıldığı yönündeki genel geçer argümanın arka planında Keynes'in maliyeyi devlete son derece sınırlı bir rol atfeden klasik ve neoklasik iktisadın çerçevesinden kurtardığı yönündeki yüzeysel bir önerme yer almaktadır. Maliye teorisinde genel olarak kabul edilmiş bu önermenin derinliğine inip klasikler ve neoklasikler arasındaki ayrımları belirginleştirerek ve Keynes'in bu iki ekol karşındaki

farklı tutumunun farkına varıldığında Keynes ve kamu maliyesi ilişkisi bu genel geçer ve yüzeysel önermenin ötesinde daha doğru bir iktisadi ve mali açıklamaya kavuşacaktır. Ne var ki bu yöndeki arayış iktisadi ve mali düşünce tarihi için son derece gerekli olsa da eksikliği çok hissedilen bir başka boşluğu doldurmaya yetmeyecektir. Bu da kamu maliyesini, iktisadi ve kamu ekonomisini içine alan bir sosyal teori kapsamına yerleştirme arayışıdır.

20. ve 21. yüzyılda Keynesyen ve neoliberal iktisat arasında belirlenmiş maliyenin teorik gelişim serüveninde yine de Keynes'in neoliberalere göre maliyede disiplinlerarası arayışlara gerçekçi eleştirel bir katkı sunacak şekilde, toplumsal yapının tarihsel, siyasal ve kültürel kuruluşuna dair ilgisi, saygısı ve dikkati daha değerlidir. Neoliberal yaklaşımlar 1930'lardan itibaren Keynes'in teorik ve pratik ölçeklerde yarattığı yapısal değişime farklı disiplinlere yönelerek, başta sosyoloji, siyaset bilimi ve felsefe olmak üzere, tepki vermişlerdir. Toplumun ekonomi-/piyasa-dışı kültürel ve siyasal kurumlarını ve yaşamını Keynesyen iktisadi ve siyasal projenin aksine piyasa ekonomisine uygun hale getirecek neoliberal arayışlar (esasen neoklasik iktisattan değişen ölçeklerden kopuşla mümkün olmakla beraber), asıl gücünü ekonomiyi ve maliyeyi siyaset, (bireysel ve toplumsal) psikoloji ve sosyoloji ile düşünmelerinden elde etmiştir. Keynesyen eleştiri neoklasik iktisada yönelirken klasik politik iktisadın disiplinlerarası yapısına gösterdiği ilgi oraya saygı duymak biçiminde sınırlı kalmıştır. Bu durum disiplinlerarasılık anlamında heterodoksiyi daha erken keşfeden neoliberaler tarafından Keynes'in ekonomi ve maliye disiplinlerini teknisist, salt uygulamaya dönük bir uzmanlık alanı

ve diğer disiplinlerden uzaklaşan disiplinler bir teorik inşa gerçekleştirdiği yönünde değerlendirilmiştir. Dolayısıyla maliye teorisine bakıldığında ‘eleştiri’ namına iki yön belirmektedir: marjinalist (neoklasik) iktisada karşı yapısalcı bir politik iktisat geleneğine uygun olarak Keynesyen bir yaklaşım sergilemek ya da insan davranışının mikro ölçüğünü ortadan kaldıran bu yapısalcı ve tarihselci geleneğe karşı disiplinlerarası bir yaklaşım geliştirmek. Başlıklar olarak ele alındığında birbirine karşıt ve eleştirel olan bu iki ana cepheden elde kalanlar yapısalcılık ve disiplinlerarasılıktır. İlki tarihe ve ekonomi-dışı kurumlara, özellikle devletin biçimini belirleyen siyasal ilişkilere yönelirken, ikincisi disiplinlerarasılığı neoklasik iktisadın bireyinin mikro temellerde yeniden inşasına doğru bir seyir izlemektedir. Klasik politik iktisat ve Keynes hattı bizi belli ölçülerde kapitalist ekonominin sistem eleştirisine götürdüğü için bu hattın eleştirisi radikal politik iktisadın sistem karşıtı eleştirisi için önemini koruyarak artırmaktadır.

Bu cepheleşmeden elde kalan bir diğer sonuç disiplinlerarasılığa giderek neoliberal yaklaşımlar tarafından daha fazla sahip çıkılmasıdır. Bu sahipliğe salt kandırmaca ve söylemsel taktik olarak yaklaşmamak gerekir. Bu kapsamdaki en önemli maliye teorisi kamu tercihi teorisidir. Maliye ve siyaset arasında kurduğu ilişki aynı zamanda sosyolojik ve siyasal teorilere dayanmaktadır ve devlet politikalarını etkilemiştir, etkilemeye de devam etmektedir. Bu bağlamda neoliberal maliye teorilerinin eleştirisi Keynesyen iktisada ve maliyeye dayanarak yapısalcı bir tepki vermekle de sınırlı kalmamalıdır. Hatta belli ölçüde post-yapısalcı bir çizgide ve buradan beslenen okuma alanlarından da hareketle

Keynesyen iktisadı ve maliyeyi de eleştirel politik iktisadın içine çekecek ayrı bir eleştirel hattı inşa etmek gereklidir. Maliye teorisinin içinde salınım gösterdiği bu iki cephenin dışına çıkmak dolayısıyla hem disiplinlerarasılığı iktisadın emperyalizmine indirgemeyen bir çoğulcu yaklaşım içinde hem de uzun eleştirel politik iktisat geleneğini yapıya ve özneye ilişkin sorunsallarını birlikte görecektir şekilde yeniden değerlendirmeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla bireye dair mikro ölçek analizini neoliberal disiplinlerarasılığın karşında iktidar ilişkilerini piyasa ekonomisi soyutlamasına sığdırmayan, bu bakımdan iktisadın ötesine uzanan gerçekçi bir eleştirel disiplinlerarası yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Maliye teorisi kapsamında bu iki yaklaşımı -disiplinlerarasılık ve eleştirel politik iktisadı- birleştiren ya da birleştirmeye çalışan, bu yöndeki arayışların kendilerini bir parçası olarak değerlendirdikleri disiplinlerarası bir alan mevcuttur: mali sosyoloji. Kurucu metinlerinin 1917 ve 1918 tarihinde Rudolf Goldscheid ve Joseph Schumpeter tarafından yazıldığı bu literatür yüz yıldır gelişim göstermektedir. Mali sosyolojinin kapsamında tarih ve politik iktisat temel önemdedir. Ancak disiplinlerarası bir alan olarak mali sosyoloji neoliberal maliye teorileri tarafından da dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla mali sosyoloji maliyenin disiplinlerarası alanı içinde bir teorik çekişme sahasıdır. Bu sahayı eleştirel bir pozisyonda inşa etmek için hem radikal politik iktisada uygun bir sistem karşıtı eleştiri ile hem de onu neoklasik iktisadın katı çekirdeğine uygun biçimlendiren disiplinlerarası neoliberal yaklaşımlardan ayırmak gerekir. Bu yalnızca sosyolojinin işi olamaz. Mali sosyoloji her ne kadar kamu maliyesi ve sosyoloji gibi iki disiplinin birleşmesinden kay-

naklanıyor gibi kavramsal düzeyde bir görüntü sunsa da buradaki amaç sosyolojiyi de içine alan ve onu diğer disiplinlerle temasını geliştiren ve güçlendiren maliyenin sosyal teorisini geliştirmek yolunda adımlar atmak olmalıdır. Bu kitabın izlediği yol gibi siyaset ve kültür sosyolojisi, tarih, felsefe, antropoloji, post-kolonyal teoriler, kurumsal ve politik iktisat gibi diğer çalışma sahalarını yeni araştırma soruları ve pratik gündemler kapsamında bir arada sunmayı denemek maliyenin disiplinlerarasılığına ve eleştirel bilim karakterine bir katkı niteliğinde olacaktır.

Bu kitap çalışması böyle bir fikirden ve amaçtan hareketle ortaya çıktı. Kitabın bir özelliği yazarlarının maliye bölümlerinde eğitim almış olması, bu bölümlerde çalışmalarına ve görevlerine devam ediyor olmasıdır. Yazarlar kamu maliyesini içerden bilen, çalışan ve bir meslek olarak icat eden ancak diğer sosyal bilim disiplinleriyle o disiplinin yapısını bilecek şekilde güçlü temasları olan kişilerdir. Maliyenin diğer disiplinlerle olan ilişkisini neoliberal pratiklerin ve teorilerin eleştirisiyle bütünleştirme gibi bir ortak amaç içinde bir araya gelmiş olmaları yukarıda tarif ettiğimiz amaca uygun bir çalışmayı tamamlamayı mümkün kılmıştır. Sistemsel alternatifi düşünen, buna yönelik politikaların ve toplumsal mücadelelerin stratejilerine dair ipucunu veren, mevcudu iki cephe içinde tahkim eden eleştiri anlayışından ziyade, başka bir dünyanın ve teorinin kaygısını yüklenmiş sistem karşıtı eleştiriyi benimsemiş bir yazı grubudur elimizde olan. Bu sorumluluk dâhilinde kitaptaki dokuz yazı ele aldığı farklı konulara karşın bir bütünlük arz etmektedir. P. Bourdieu'nün sosyolojisinin kamu tercihi teorisine karşı yeniden ele alınışı (Sema Nur Tekin), T. Veblen'in kurumsal

ve evrimsel iktisadının mali sosyoloji içinde tanımlanması (Hatice Gül Ertuğrul Kanacı), antropolojinin maliye teorisinde ve pratiğinde açabileceği yeni olanaklar (Metehan Cömert) ve post-kolonyal çalışmaların öznesi madun kişinin bir vergi ödeyicisi olarak içinde bulunduğu tarihsel temsil sorununun ya da krizin eleştirel sosyal, siyasal ve politik iktisada taşınarak ele alan (Erdem Seçilmiş) yazılarla maliyenin sosyal teorisinin ilk adımları kitapta atılmaktadır. Ardından M. Foucault'nun iktidar ve yönetim analitiği ve tarihinde yer aldığı şekliyle kamu maliyesinin, özelde verginin, iktidar analizi ve yönetimsellik bağlamı tarihsel bir incelemeye konu olmakta (Ceyhun Gürkan), devamında yeni mali sosyoloji literatürü içinde de yer almış C. Tilly'nin tarihsel sosyolojisi ışığında Avrupa kıtası ölçeğinde bir tarihsel analiz çıkarılmaktadır (Zeynep Ağdemir). Tarihle bütünleşen sosyal teorinin son adımları üç ekonomi politik analizle devam etmektedir. Covid-19 salgınında devlet müdahalesinin bu sefer biyo-politik bir kapsamda görünüm kazanması bizleri kamu maliyesinin temel sorusu devlet müdahalesi konusuna geri götürmüş ve aşı örneğini içine alan son derece normatif bir konu alanı olarak erdemli mallar sorusunu ekonomi politik gündeme taşımıştır (Servet Akyol - Servet Yıldırım). Bu analizin ardından sermaye birikimin en güçlü dayanağı haline gelen ve devletlerin kamu maliyesini sermaye birikiminin kolektif şehir hakkının gaspına yol açacak şekilde kullanması Türkiye ekonomi politiği örneğinde incelenmektedir (Başak Ergüder). Son olarak verginin neoliberal ekonomi politiğinin küresel ölçekte geçirdiği neoliberal yapısal dönüşüm sermaye birikiminin asli unsurlarından biri olarak incelenmektedir (Muhammet Türkan).

Sosyoloji, tarih, felsefe, antropoloji, kurumsal iktisat ve eleştirel politik iktisat ile güçlü teması içinde maliyenin sosyal teorisi bir disiplinlerarası arayış olarak bu kitapta yukarıda tanımladığımız ortak hedef dâhilinde inşa edilmeye çalışıldı. Ayrı konularda seyreden ancak maliye teorisi alanında disiplinlerarası ve eleştirel fikrî birliğin izinde bir diğerinin sorunsalına eklemlenerek ilerleyen bu yazıların maliye disiplini içinde bu yöndeki arayışların devamına ilham vereceğini umuyoruz.

Hatice Gül Ertuğrul Kanacı

Ceyhun Gürkan

Sema Nur Tekin